

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Aleksandry Orzeł-Jakubowskiej

pt. „Sądownictwo polubowne w świetle standardów konstytucyjnych”

przygotowanej pod kierunkiem

prof. dr. hab. Karola Weitza (promotor) oraz dr. Marcina Dziurdy (promotor pomocniczy)

Przedmiotem pracy jest analiza instytucji sądownictwa polubownego (arbitrażu) w świetle standardów konstytucyjnych. Tytułowe standardy oznaczają wyinterpretowane z ustawy zasadniczej normy, które – po pierwsze – wyznaczają wzorzec tworzenia i weryfikacji ustawowej regulacji arbitrażu z Konstytucją oraz – po drugie – wpływają na ukształtowanie postępowania arbitrażowego przez same strony i arbitrów.

Głównym założeniem pracy jest spojrzenie na funkcjonowanie sądów polubownych w polskim porządku prawnym z perspektywy konstytucyjnej. Traktując bowiem arbitraż jako zaakceptowany przez ustawodawcę sposób rozstrzygania sporów prawnych konieczne jest odniesienie dotyczących go regulacji do najważniejszego aktu prawnego, czyli ustawy zasadniczej. Podstawowymi celami pracy są zatem: (1) weryfikacja dopuszczalności funkcjonowania sądów polubownych wobec konstytucyjnej zasady sądowego wymiaru sprawiedliwości oraz zagwarantowanego w ustawie zasadniczej prawa do sądu, (2) ustalenie standardów konstytucyjnych mających zastosowanie do sądownictwa polubownego i zweryfikowanie zgodności z nimi przepisów Części piątej KPC oraz (3) wyjaśnienie wpływu tych standardów na postępowanie przed sądami polubownymi i wydawane przez nie wyroki oraz orzecznictwo sądów państwowych w postępowaniach postarbitrażowych.

Realizacja powyższych celów nastąpiła za pomocą pięciu metod badawczych – metody dogmatycznej, metody historycznej, metody krytycznej, metody empirycznej oraz metody prawnoporównawczej,

Rozprawa doktorska składa się z V rozdziałów, poprzedzonych wprowadzeniem i zakończonych wnioskami.

Rozdział I dotyczy istoty i charakteru prawnego sądownictwa polubownego. Przedstawiono w nim warunki *sine qua non* uznania danego mechanizmu załatwiania sporów za arbitraż. W ten sposób wyznaczony został przedmiotowy zakres dalszych badań.

Rozdział II zawiera rozważania dotyczące miejsca sądownictwa polubownego w porządku konstytucyjnym. Zweryfikowana została w nim hipoteza dotycząca uznania autonomii woli stron, mającej swoje źródło w konstytucyjnych zasadach wolności i godności człowieka, za podstawę arbitrażu. Wynioskowano jednak, że tak określony konstytucyjny rodowód arbitrażu nie daje podstawy do upatrywania w tych zasadach publicznego prawa podmiotowego do arbitrażu. W dalszej kolejności udzielona została odpowiedź na pytanie, czy sądy polubowne sprawują wymiar sprawiedliwości oraz czy kontrolna działalność sądów państwowych wobec sądów polubownych jest formą sprawowania wymiaru sprawiedliwości. W Rozdziale II wyjaśniona została także relacja między zapisem na sąd polubowny a konstytucyjnym prawem do sądu. Przeprowadzona analiza doprowadziła do weryfikacji

wstępnego założenia, że zapis na sąd polubowny stanowi rezygnację z wykonywania prawa do sądu. Ustalono również, że odmowa dostępu do sądu państwowego w zakresie rozpoznania sprawy objętej zapisem musi być równoważona przez ustawodawcę zapewnieniem stronom dostępu do tegoż sądu w celu: po pierwsze, kontroli właściwości sądu polubownego, po drugie, zagwarantowania efektywnej możliwości uzyskania ochrony prawnej w postępowaniu arbitrażowym, po trzecie, kontroli wydawanych przez ten sąd orzeczeń oraz po czwarte, wykonania wyroku sądu polubownego.

Hipoteza zakładająca, że zapis na sąd polubowny stanowi rezygnację z wykonywania prawa do sądu została zweryfikowana także na gruncie międzynarodowym. W Rozdziale III wyjaśniono bowiem skutki zapisu na sąd polubowny w świetle art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

W Rozdziale IV omówiona została realizacja konstytucyjnych standardów ochrony prawnej w postępowaniu przed sądem polubownym, co jednocześnie pozwoliło na wskazanie, które przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące arbitrażu budzą wątpliwości w świetle ustawy zasadniczej. Analiza w tym zakresie objęła dwa filary: procesowy i merytoryczny. W odniesieniu do pierwszego z nich założono – w konsekwencji przyjętej wcześniej koncepcji dotyczącej relacji między zapisem na sąd polubowny a prawem do sądu – że postępowanie arbitrażowe nie musi odpowiadać wszystkim proceduralnym standardom ochrony prawnej wynikającym z Konstytucji. Postępowanie to nie może jednak urągać standardowi sprawiedliwości proceduralnej, który w demokratycznym państwie prawnym ma charakter podstawowy i uniwersalny. Odnośnie filaru merytorycznego, postawiono i zweryfikowano w rozprawie doktorskiej hipotezę, że ustawa zasadnicza nie przewiduje, aby sądy polubowne funkcjonowały w systemie badania konstytucyjności przepisów przez Trybunał Konstytucyjny.

Przedmiotem Rozdziału V są natomiast zagadnienia sądowej kontroli wyroków sądów polubownych z perspektywy konstytucyjnoprawnej. Poddane w nim weryfikacji zostały hipotezy, zgodnie z którymi: (i) kognicja sądu państwowego w postępowaniach postarbitrażowych powinna mieć ograniczony charakter i nie może prowadzić do ponownego rozpoznawania sprawy objętej zapisem na sąd polubowny, (ii) niedopuszczalne jest wprowadzenie do polskiego systemu prawnego możliwości umownego wyłączenia prawa do skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, a *de lege lata* umowy takie są bezskuteczne, (iii) bezskuteczne są również umowy rozszerzające zakres badania wyroku sądu polubownego przez sąd w postępowaniu ze skargi, (iv) podstawy skargi o uchylenie przeniknięte są aksjologią konstytucyjną, (v) zasady konstytucyjne należą do katalogu podstawowych zasad porządku publicznego Rzeczypospolitej, co oznacza, że sąd polubowny jest nimi pośrednio związany niezależnie od właściwego dla danego sporu prawa materialnego, (vi) koncepcji oceny wyroku sądy polubownego na etapie jego uznawania i wykonywania w świetle zasad międzynarodowego (a nie krajowego) porządku publicznego nie można pogodzić z Konstytucją, (viii) niedopuszczalna jest skarga konstytucyjna na przepisy, na podstawie których orzekał sąd polubowny.